

Kvindefrigørelsens Tragedie

Emma Goldman

Marts 1906

Jeg begynder med en indrømmelse: Uagtet alle politiske og økonomiske teorier om de grundlæggende forskelle mellem menneskehedens grupperinger, uagtet alle klasse- og raceskel, uagtet alle kunstigt dragne grænser mellem mandens og kvindens rettigheder, så anser jeg, at der findes et punkt, hvor disse forskelle kan mødes og vokse sammen til en fuldkommen helhed.

Med disse ord vil jeg ikke lægge op til en fredsslutning. Den almindelige sociale antagonisme¹, som i dag fuldstændigt behersker det offentlige liv, og som forårsages af modstridende interesser, må fuldstændig forsvinde, når omorganiseringen af vort sociale liv i overensstemmelse med den økonomiske retfærdigheds principper er blevet virkelighed.

Fred eller harmoni mellem kønnene og individerne beror ikke nødvendigvis på en overfladisk ligestilling af mennesker, og det kræves heller ikke at man eliminerer de individuelle træk og særpræg. Det problem, vi i dag står overfor, og som må løses i den nærmeste fremtid, er hvordan man kan være sig selv og dog være forenet med andre, føle dybt med alle mennesker men stadigvæk bevare sine egne karakteristiske egenskaber. Dette forekommer mig at være det grundlag, hvorpå masserne og individet, den sande demokrat og det sande individ, mand og kvinde, kan mødes uden strid og modsætninger. Mottoet bør ikke være »Tilgiv hinanden«, men snarere »Forstå hinanden«. Madame de Staëls ofte citerede sætning »At forstå alt er at tilgive alt« er aldrig rigtig faldet i min smag. Den lugter af syndsbeholdelse: At tilgive sine medmennesker forudsætter en forestilling om farisæisk² overlegenhed. Det er tilstrækkeligt at forstå ens medmennesker.

Denne indrømmelse repræsenterer en del af grundlaget for min indstilling i spørgsmålet om kvindens frigørelse og hvad den kunne indebære for alle kvinder. Frigørelsen burde gøre det muligt for kvinden at blive menneskelig i ordets virkelige forstand. Alt i hende, som kræver at komme til udtryk og aktiveres, burde realiseres fuldt ud, alle kunstige barrierer burde sønderbrydes, og vejen mod større frihed ryddes fra ethvert spor af århundredernes slaveri og underkastelse.

Dette var kvindefrigørelsens oprindelige mål. Men de hidtil opnåede resultater har isoleret kvinden og berøvet hende kilderne til den lykke, som er så væsentlig for hende. Emancipationen, som er standset ved det ydre, har gjort den modne kvinde til et artificielt væsen. Hun leder tanken hen på fransk havekunst med den arabeskeformede træer og buske, pyramider, hjul og blomsterkranse, alt undtagen de former, som ville være vokset frem, hvis hendes egne indre egenskaber var kommet til udtryk. Sådanne kunstigt frembragte planter af det kvindelige køn findes der mange af, navnlig i de såkaldte intellektuelle kredse.

Frihed og lighed for kvinden! Hvilke håb og længsler vakte ikke disse ord, da de første gang blev udtrykt af nogle af tidens fineste og modigste individer!

Solen i al sin stråleglans skulle stige op over en ny verden, og i denne verden skulle kvinden være fri til at bestemme sin egen skæbne – et mål, som bestemt var på højde med den store begejstring, det mod og den udholdenhed, der blev udvist af den vældige skare af pionerer – både mænd og kvinder – som satsede alt mod en verden af fordomme og uvidenhed.

Mine håb går også i retning af dette mål. Men jeg mener, at kvindens frigørelse, som den fortolkes og føres praktisk ud i livet i dag, ikke har haft held med at nå dette store mål. Nu konfronteres kvinden med nødvendigheden af at frigøre sig selv fra frigørelsen, hvis hun virkelig ønsker at blive fri. Dette lyder måske paradoksalt, men det er ikke desto mindre kun alt for sandt.

Hvad har kvinden opnået i kraft af sin emancipation? Lige ret til at stemme i nogle få stater. Har dette renset vores politiske liv, som så mange velmenende fortalere forudsagde det ville? Bestemt nej. Forresten er det virkelig på tide, at personer med almindelig sund dømmekraft holder op med at tale om fordærvelse i det politiske liv i et kostskole-tonefald. Politisk korrupsion har intet at gøre med moralen, eller med slappelsen af moralen, hos forskellige politiske personligheder. Dens årsager er helt igennem materielle. Det politiske liv er en afspejling af forretnings- og industriverdenen, hvis motto er »At tage er bedre end at give«, »Køb billigt og sælg dyrt« og »Den ene hånd vasker den anden ren«. Selv kvinderne kan ikke gøre sig noget håb om, at de med deres stemmeret vil kunne »rense det politiske liv«.

---

¹ Antagonisme betyder modvirken/modsætning/modstridende/modstand. Dialektisk begreb; gensidig/indbyrdes ophævelse.

² (Af hebraisk) Farisæere var jødernes skriftlærde/vismænd. Farisæisk bruges om noget selvretfærdigt eller skinhelligt.

Emancipationen har medført, at kvinden er blevet økonomisk ligestillet med manden, dvs. hun kan vælge sit eget fag og erhverv; men da hendes tidligere og nuværende fysiske opdragelse ikke har forsynet hende med den nødvendige styrke til at konkurrerer med manden, er hun ofte tvunget til at bruge al sin energi, hele sin vitalitet, og anstrenge sig til det yderste for at opnå markedsværdien. Det lykkes kun for meget få, for det er et faktum, at kvindelige lærere, advokater, læger, arkitekter og ingeniører hverken mødes med den samme tillid som deres mandlige kolleger eller modtager den samme løn. Og de, som gør det, opnår almindeligvis denne eftertragtede status på bekostning af deres fysiske og psykiske velvære.

Hvad angår den store masse af arbejderkvinder, kan man spørge, hvor meget uafhængighed de vinder ved at hjemmets snæversyn og mangel på frihed udskiftes med fabrikkens, værkstedets, butikkens eller kontorets snæversyn og mangel på frihed? Dertil kommer for mange kvinder den byrde, det er at passe »det kære hjem« – der er koldt, trist, uordentligt og uindbydende efter en hård arbejdsdag. Herlige uafhængighed! Ikke underligt, at hundredvis af arbejderpiger er rede til at acceptere det første det bedste ægteskabstilbud, når de er dødtrætte af deres »uafhængighed« bag disken, ved sy- eller skrivemaskinen. De er lige så parate til at gifte sig som piger fra middelklassen, der længes efter at afkaste forældremyndighedens åg.

En såkaldt uafhængighed, som kun lige indebærer, at man kan tjene til et eksistensminimum, er ikke så fristende, så ideel, at der er grund til at forvente, at kvinder skal ofre alt for den. Vores højt priste uafhængighed er, når det kommer til stykket, ikke andet end en langsom måde at sløve og kvæle kvindens natur på, hendes kærligheds- og moderinstinkt.

Ikke desto mindre er arbejderkvindens stilling langt mere naturlig og menneskelig end den, som hendes tilsyneladende heldigere medsøster inden for de mere kulturelt orienterede fag indtager – lærere, advokater, læger, ingeniører, osv., som er nødt til at opretholde en værdig og sømmelig facade, samtidig med at deres indre liv bliver stadig mere tomt og dødt.

Indskrænketheden i den eksisterende forestilling om kvinden uafhængighed og emancipation; frygten for at elske en mand, som ikke er hendes sociale jævnbyrdige; frygten for, at kærligheden vil berøve hende friheden og selvstændigheden; skrækken for, at kærligheden eller moderskabets glæder blot vil hindre hende i at bruge sin uddannelse – alle disse faktorer tvinger tilsammen den frigjorte moderne kvinde til at blive en vestalinde³, for hvem livet, med dets store afklarende sorger og dets dybe, medrivende glæder glider forbi uden at berøre eller gribe hendes sjæl.

Emancipationen, som den forstås af flertallet af dens tilhængere og fortalere, har alt for snævre rammer til at tillade den grænseløse kærlighed og ekstase, som indeholdes i de dybe følelser hos den sande, frie kvinde, kærester og mor.

Den selvforsørgende eller økonomiske frie kvindes tragedie er ikke, at hun har for mange, men for få erfaringer. Netop fordi hendes kundskaber om verden og menneskenaturen er større end hendes søstres fra ældre generationer, føler hun så meget dybere savnet af det væsentlige i tilværelsen. Dette ene, som kan berige et menneske og uden hvilket flertallet af kvinderne er blevet reduceret til professionelle automater.

At en sådan tingenes tilstand uundgåeligt måtte indfinde sig, blev forudsagt af dem, som indså, at der stadig på etikkens område står mange gamle ruiner tilbage fra den tid, da mændenes overherredømme var ubestridt; ruiner, som stadig betragtes som nyttige. Og hvad der er vigtigere, et stort antal af de emanciperede kvinder er ude af stand til at klare sig uden dem. Enhver bevægelse, hvis mål er at tilintetgøre eksisterende institutioner og erstatte dem med bedre, har tilhængere, som i teorien står for de mest radikale ideer, men som alligevel i deres daglige praksis hykler respektabilitet og anger efter deres modstanderes velvilje. Der findes f.eks. socialister og blandt dem endog anarkister som står for den ide, at ejendom er tyveri, men som alligevel bliver opbragte, hvis nogen skylder dem et mikroskopisk beløb.

Også i kvindebevægelsen findes sådanne filistre⁴. Skandalejournalister og skriblere har malet et billede af den emanciperede kvinde, som får håret til at rejse sig på den pæne borgermands hoved og får hans sløve ledsagerske op af stolen. Ethvert medlem af kvindebevægelsen blev karikeret som en George Sand med hendes fuldkomne foragt for moral. Intet var helligt for hende. Hun havde ingen respekt for det ideelle forhold mellem

³ Præstinde i det gamle Rom, som havde aflagt kyskhedsløfte.

⁴ Filister: Folketslag udgået af historien 700 f.Kr. Synonymt med bedsteborgere/velhavende snæversynede borgere

manden og kvinden, osv. Kort sagt, emancipationen stod kun for et hensynsløst liv i lyst og synd, uden hensyn til samfundet, religionen og moralen.

Fortalerne for kvindernes rettigheder blev meget indignerede over sådanne mistolkninger, og da de ikke havde sans for humor, brugte de alle deres kræfter på at bevise, at de slet ikke var så slemme, som de blev udmalet, men det stik modsatte. Så længe kvinden var mandens slave, kunne hun naturligvis ikke være god og ren men nu, når hun var fri og selvstændig, ville hun bevise, hvor god hun kunne være, og at hendes indflydelse ville have en rensende virkning på alle samfundets institutioner.

Det er sandt, at kvindebevægelsen har sønderbrudt mange gamle lænker, men den har også smedet nye. Den store bevægelse for *virkelig* emancipation har ikke mødt en stor kvindeslægt, som kunne se friheden i øjnene. Deres snæversynede puritanske⁵ vision bandlyste mændene fra deres følelsesliv som forstyrrelser og tvivlsom karakter. Manden måtte ikke for nogen pris tolereres, undtagen måske som far til et barn, eftersom et barn jo ikke så godt kan fødes uden en far. Lykkeligvis vil ikke engang de mest rigide puritanere nogen sinde blive stærke nok til at dræbe den medfødte længsel efter moderskab.

Men kvindens frihed er nøje forbundet med mandens, og mange af mine såkaldt emanciperede medsøstre synes at overse den kendsgerning, at et barn født i frihed har brug for kærlighed og hengivenhed fra alle personer i dets omgivelser, både mænd og kvinder.

For omkring 15 år siden udkom en bog af den udmærkede norske forfatter Laura Marholm med titlen *Kvinden – en karakterstudie*. Hun var en af de første, som henledte opmærksomheden på tomheden og indskrænketheden i den eksisterende forestilling om kvindens frigørelse og dens tragiske virkning på kvindens indre liv. Laura Marholm skriver om en række store begavede kvinders skæbne: Geniet Eleonora Duse⁶, den store matematiker og forfatter Sonja Kolakevsky og kunstneren og digteren Marie Basjkirtseva. Gennem alle beskrivelserne af disse usædvanlige kvinders liv løber en rød tråd af utilfredsstillet længsel efter et helt og smukt liv, ved siden af den uro og ensomhed, som er en følge af savnet af disse ting. Af disse mesterlige psykologiske skitser fremgår det tydeligt, at jo højere kvindens intellektuelle udvikling er, desto sværere er det for hende at møde en jævnbyrdig mand, som i hende ikke kun ser hendes køn, men også mennesket, vennen, kammeraten og den stærke individualitet, og som formår at påskønne alle hendes karaktertræk.

Gennemsnitsmanden med sin selvtilstrækkelighed, sin latterlige overlegne attitude af beskytter er uacceptabel for kvinden, som hun beskrives Laura Marholm. Lige så uacceptabel er manden, som ikke ser andet end hendes intellekt og hendes geni, og som ikke formår at vække hendes kvindenatur.

Et rigt intellekt og en fin sjæl betragtes sædvanligvis som en af de nødvendige attributter for en dyb og smuk personlighed. Men for den moderne kvinde bliver disse attributter en hindring for en fuldstændig selvrealisation. I mere end hundrede år er det gamle, på Bibelen baserede »til-døden-os-skiller«-ægteskab blevet fordømt som en institution, hvor manden dominerer kvinden, idet hun totalt må underkaste sig hans luner og befalinger og er fuldstændig afhængig af hans navn og underhold.

Igen og igen er det blevet bevist, at det gamle ægteskabelige forhold begrænsede kvinden til at spille rollen som mandens tjener og den, som føder hans børn. Og alligevel finder vi mange frigjorte kvinder, som foretrækker ægteskabet med alle dets mangler frem for det ugifte livs indskrænkethed – indskrænket og uudholdeligt på grund af moralens og de sociale fordømmes lænker, som forkrøbler og slavebinder hendes natur.

Forklaringen på denne inkonsekvens hos mange progressive kvinder er, at de aldrig forstod meningen med emancipationen. De troede, at alt hvad der var nødvendigt var uafhængighed af ydre tyranner. De indre tyranner – etiske og sociale konventioner – som er langt skadeligere for liv og udvikling, lod man passe sig selv; og det har de gjort. De synes at trives glimrende i hovedet og hjertet hos de mest aktive fortalere for kvindens frigørelse, ligesom i hovedet og hjertet hos vores bedstemødre.

Disse indre tyranner, det være sig i form af den offentlige mening eller hvad-vil-mor-sige eller min bror, far, tante eller en anden slægtning: Hvad vil hr. og fru Hansen sige? Eller arbejdsgiveren og skolebestyrelsen? Hvad vil alle disse moralens travle detektiver, den menneskelige ånds fangevogtere, sige? Først når kvinden har lært sig selv at trodse dem alle, at stå sikkert på egne ben og insistere på sin uindskrænkede frihed, at lytte

⁵ (Aflatin; puritas= renhed) Puritansk betyder i overensstemmelse med puritansk filosofi: Nøjsom/sparsom religiøs livsførelse. Engelsk sekt fra 1500-tallet der gjorde oprør med de katolske ceremonier og kirkens materielle overflod. Ren og asketisk.

⁶ Italiensk skuespillerinde, død 1924

til stemmen fra sin natur, hvad enten den kalder sig det kostbareste i livet, kærligheden til en mand, eller livets mest strålende privilegium, retten til at føde et barn, så først kan hun kalde sig emanciperet.

Hvor mange emanciperede kvinder er modige nok til at lytte til kærlighedens stemme, når den slår vildt i brystet og kræver at blive hørt, at blive tilfredsstillt?

Den franske forfatter Jean Reibrach forsøger i en af sine romaner, *Nye Skønhed*, at tegne et billede af den ideale, smukke emanciperede kvinde. Idealet er legemliggjort i en ung kvindelig læge. Hun taler meget kyndigt og klogt om, hvilken næring man bør give spædbørn, og hun uddeler gratis medicin til fattige mødre. Hun snakker med en mandlig bekendt om fremtidens sanitære forhold og om hvordan en mængde baciller og mikrober vil blive udryddet, når der indføres stenvægge og stengulve, og tæpper og gardiner afskaffes.

Den unge mand, som ved deres første møde var så imponeret af sin emanciperede venindes intelligens, at han blev skræmt, lærer lidt efter lidt at forstå hende og opdager en skønne dag, at han elsker hende. De er unge, og hun er venlig og smuk, og skønt hun er puritansk klædt, formildes hendes ydre af en funklende ren hvid flip og hvide manchetter.

Man skulle forvente af ham, at han tilkendegav sin kærlighed, men han er ikke manden, som begår romantiske arbsurditeter. Kærlighedens entusiasme og poesi skjuler deres rødmen ansigter foran damens rene skønhed. Han kvæler naturens stemme og opretholder sin korrekte attitude. Også hun er altid lige rationel og altid lige velopdragen.

Jeg er bange for, at den unge mand ville risikere at fryse til døde, hvis de to var blevet forenet. Jeg ser intet smukt i denne nye skønhed, der er lige så kold som de stenvægge og gulve, hun drømmer om. Så foretrækker jeg hellere den romantiske tidsalders kærlighedssange: Don Juan og Madame Venus, hellere en bortførelse med stiger og reb en måneklar nat, fulgt af faderens forbandelser, moderens klage og naboernes moraliserende kritik, end en nøje afmålt korrekthed og anstændighed. Hvis kærligheden ikke evner at give og tage uden begrænsninger, er det ikke kærlighed, men en transaktion, som altid drejer sig om vigtigheden af et plus eller et minus.

Emancipationens største begrænsning i dag er dens kunstige stivhed og snæversynede korrekthed, som frembringer en tomhed i kvindens sjæl, som ikke vil lade hende drikke af livets kilde. Jeg lod engang falde en bemærkning om, at der synes at være dybere forhold mellem en gammeldags mor og hustru, som altid tænker på sine små børns lykke og dem, hun elsker, og så den virkeligt nye kvinde, end mellem sidstnævnte og hendes emanciperede medsøster. Emancipationens mere ensporede tilhængere stemplede mig som hedning, der fortjente at blive brændt på bålet. Deres blinde fanatisme hindrede dem i at se, at min sammenligning mellem gammelt og nyt blot skulle vise, at mange af vore bedstemødre havde mere blod i årerne, var mere humoristiske og bestemt mere naturlige, kærlige og ligefremme end flertallet af vore emanciperede, uddannede kvinder, som færdes på vore læreanstalter og indtager forskellige embeder. Dette indebærer ikke noget ønske om at vende tilbage til fortiden. Og meningen er heller ikke, at vende tilbage til sine gamle områder, køkkenet og børneværelset.

Frelsen ligger i en energisk march hen imod en lysere og bedre fremtid. Vi har behov for uhindret at vokse bort fra gamle traditioner og vaner. Kvindebevægelsen har hidtil kun taget det første skridt i denne retning. Man må håbe, at den vil kunne samle styrke nok til at tage næste skridt i denne retning. Stemmeret og lighed for loven kan være gode krav, men virkelig emancipation begynder hverken ved valgurnen eller ved domstolen. Den begynder i kvindens sjæl.

Historien viser, at alle undertrykte klasser kun vandt virkelig frihed fra deres herrer gennem selvstændig kamp. Kvinden må nødvendigvis lære den lektie, hun må indse, at hendes frihed kun vil blive udvidet i samme grad, som hun får kraft til at frigøre sig. Så meget desto vigtigere er det for hende at begynde med sin egen indre genfødsel, at frigøre sig fra fordomme, traditioner og vaner. Kravet om ligeberettigelse på alle livets områder er retfærdigt og rimeligt, men den vigtigste rettighed er, når alt kommer til alt, retten til elske og blive elsket. Ja, hvis den partielle frigørelse skal føre til en fuldstændig og sand frigørelse af kvinden, så må man opgive den latterlige forestilling, som sætter lighedstegn mellem det at være elsket, kæreste eller mor på den ene side og

---

⁷ (Af latin=dualis; to-tal) Dualisme er når man tager udgangspunkt i to grundprincipper. F.eks. antagelsen af at tilværelsen består af ånd og stof el. antagelsen af tilværelsen som en kamp mellem de gode og det onde (Gud og Satan).

slave eller undertrykt på den anden. Kvindebevægelsen må opgive den absurde ide om kønnenes dualisme⁷, om at manden og kvinden repræsenterer to antagonistiske verdener.

Smålighed adskiller, rummelighed forener. Lad os være storsindede. Lad os ikke overse livsvigtige ting på grund af alle de bagateller, vi løber ind i. En sand forestilling om forholdet mellem kønnene tillader ikke besejre og besejrede. Den kender kun én stor ting: At give sig selv uden forbehold, så at selvet kan beriges, udvikles og forbedres. Kun dette kan udfylde tomheden og forvandle kvindefrigørelsens tragedie til glæde, en glæde uden grænser.

Det Anarkistiske Bibliotek

Emma Goldman
Kvindefrigørelsens Tragedie
Marts 1906

Hentet 17/11/16 fra <https://web.archive.org/web/20071013205546/http://www.anarkister.dk/Tekster.htm>
Oprindeligt bragt i »Mother Earth« marts 1906. Bragt i »Information«, d. 14. august 1981. Uddrag fra »Red Emma Speaks. Selected Writings and Speeches« eddit. af Alix Kates Shulman, New York 1972, originaltitel:
»The Tragedy of Woman's Emancipation«. Oversat fra amerikansk af Michael Helm.

Bemærk: Alle fodnoter i kursiv er tilføjet ved indskrivning og er ikke oversætterens originale fodnoter.

da.theanarchistlibrary.org